

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

FEBERWARE/MATŠHE 2012

MEPUTSO: 80

NAKO: diiri tše 2½

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 21.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Badišiša ditaelo ka šedi.
2. O kgopelwa go bala letlakala le ka tlhokomelo pele o thoma go araba dipotšišo.
3. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka.
4. Lebelela diteng letlakaleng le le latelago gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o ithutilego lenyaga.
5. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.
6. Lephephe le arotšwe ka DIKAROLO tše THARO:

KAROLO YA A:	Theto	(30)
KAROLO YA B:	Padi	(25)
KAROLO YA C:	Papadi	(25)
7. Latela ditaelo tšeo di hwetšwago mathomong a karolo ye nngwe le ye nngwe ka kelohloko.
8. Araba dipotšišo tše TLHANO:

Tše tharo go tšwa go KAROLO YA A
E tee go KAROLO B le
E tee go KAROLO C
Diriša lenaneotekolo
9. Nomora dikarabo tša gago go swana thwii le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.
10. Thoma karolo ye NNGWE le ye NNGWE letlakaleng le LEFSA.
11. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.
12. Botelele bja dikarabo tše telele:

KAROLO YA A:	Mantšu a go se fete a 300
KAROLO YA B le C:	Mantšu a go se fete a 450
13. Botelele bja dikarabo dipotšišong tše kopana:

Kabo ya meputso e tla šoma bjalo ka sehlahli sa botelele bja karabo yeo e letetšwego.
14. Nako yeo e ukangwago:

KAROLO YA A:	metsotso 40
KAROLO YA B:	metsotso 55
KAROLO YA C:	metsotso 55

KAROLO YA A: THETO

Direto tšeo di bonwego: Araba dipotšišo tše PEDI fela.

NOMORO YA POTŠIŠO	POTŠIŠO	MEPUTSO	NOMORO YA LETLAKALA
1. Ngwato	Potšišo ye telele	10	5
GOBA			
2. Re Tšeane	Potšišo ya setsopolwa	10	6
GOBA			
3. Matete a Lefase	Potšišo ya setsopolwa	10	7
GOBA			
4. Go Leleme	Potšišo ya setsopolwa	10	8
LE			

Sereto seo se sa bonwego: Araba potšišo e TEE fela.

5. Majelathoko	Potšišo ye telele	10	9
GOBA			
6. Majelathoko	Potšišo ya setsopolwa	10	9

*ELA HLOKO: Mo KAROLONG YA B le YA C, araba potšišo e TEE ye telele le e TEE ya setsopolwa.

KAROLO YA B: PADI

Araba potšišo e TEE fela go tšwa pading ye o e badilego.

7. <i>Lenong la Gauta</i>	Potšišo ye telele	25	11
GOBA			
8. <i>Lenong la Gauta</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	11
GOBA			
9. <i>Ngwana wa Mobu</i>	Potšišo ye telele	25	13
GOBA			
10. <i>Ngwana wa Mobu</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	13
GOBA			
11. <i>Lešitaphiri</i>	Potšišo ye telele	25	14
GOBA			
12. <i>Lešitaphiri</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	15
GOBA			
13. <i>Tlhakoleng</i>	Potšišo ye telele	25	16
GOBA			
14. <i>Tlhakoleng</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	16

KAROLO YA C: PAPADI/TERAMA

Araba potšišo e TEE fela go tšwa papading ye o e badilego.

15. <i>Naga ga di etelane</i>	Potšišo ye telele	25	18
GOBA			
16. <i>Naga ga di etelane</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	18
GOBA			
17. <i>Lehufa</i>	Potšišo ye telele	25	20
GOBA			
18. <i>Lehufa</i>	Potšišo ya setsopolwa	25	20

LENANEOTEKOLO/LENANEOTSHWAYOTSHWAYO

Dira leswao la (√) go lenanetekolo le le latelago go kgonthišiša ge eba o lateletše ditaelo gabotse.

KAROLO	NOMORO YA DIPOTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	TSHWAYO
A: Theto (Direto tšeo di bonwego.)	1–4	2	
A: Theto (Sereto seo se sa bonwago.)	5–6	1	
B: Padi (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa.)	7–14	1	
C: Papadi (Potšišo ye telele goba ya setsopolwa.)	15–18	1	
Ela hloko: Mo KAROLONG YA B le C, hlokomela gore o arabile potšišo e TEE ye telele le e TEE ya setsopolwa.			

KAROLO YA A: THETO***DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe*****DIRETO TŠEO DI BONWEGO:** Araba tše PEDI fela**DIRETO TŠEO DI SA BONWAGO:** Araba se se TEE.

Araba dipotšišo tše PEDI fela.

DIRETO TŠEO DI BONWEGO: Kgetha tše PEDI fela.**POTŠIŠO YA 1**Sekaseka sereto se se latelago o lebeletše dinyakwa tša **seretotumišo**.**Ngwato – RM Mogashoa**

- 1 Kgomo e a tsha.
- 2 E gangwa ke mang?
- 3 E gangwa ke ye papadima ye naka lehubedu,
- 4 Ke marumo a mašweu tekema.

- 5 Ke pula ya marotholodi a magolo,
- 6 Ke leru la Mmamohlake ba rego,
- 7 La дума le se na pula le re bakela difako,
- 8 Ke tladi e ile ya tia ye naka lethata,
- 9 Ke ye naka leboleledi a dithaga.

- 10 Ke ile ka дума boroko ka robala,
- 11 Bjang ya ba legogwa ka ala,
- 12 Mokgopa' noga ya ba kobo ka apara,
- 13 Dilorо ka lora mašula ka šulelwa.

- 14 Kgomo ye botse e tšwele mošate ka hunolla Nakebjana,
- 15 Hunela thari ya bomonna ngwana wa bolekitikiti la mawele le Mathamaga,
- 16 Gobane ka ntle Matuba le Mangana ba go emetše.
- 17 Ba tsoma le le tšwago go wa gago molomo.

- 18 Re batho ba bomatsikinyane a borwa re tsinketše ra gomela,
- 19 Ngwanabo mpelegeng ka kobo Marota,
- 20 Mpelegeng ke ngwanaboMoraswi Mankgapole.
- 21 Ke re kgoši gata ka madi setšhabeng,
- 22 Gae ra hwetša pitša di palela baapei,
- 23 Bana ra hwetša ba palela bagoketši.
- 24 Mola badiši ba palelwa ke go tlema mamane,
- 25 Mola marole ka ntle a ipshina ka go anyeletša dithojana.
- 26 Ke re kgoši gata gabotse o bone mokutwana o a wa.
- 27 O ušwa ke ona mathebo ntlong.
- 28 Ke ra ona a bongwanaboMpelegeng ka kobo Maroba.

29 Ke re Mpelegeng ka borwa o tšo tšhaba go šoma.
 30 O re ka kgwedi ba mo lefa malabulabu a dikobo,
 31 Kgane ga a re botše nnete,
 32 NgwanaboMpelegeng ka borwa o tšo tšhaba go boka
 33 Mokgekolo 'a Leburu dintši,
 34 A re gae nka dira dibetla ka ipetlela,
 35 Ke tloge ke kwele rragotata,
 36 Ke ra yena Phogole ka nama a re:
 37 Mokgekolo 'a Leburu ke sera ga a kgwathiwe,
 38 Wa mo kgwatha o tlo bololla koma tša borrawenomogolo
 39 Mola badimong ba iketše le sepipimpi thopakgororo.

(Letl. 45–46)

[10]**GOBA****POTŠIŠO YA 2**

Bala sereto se ka kelohloko gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go se latela.

Re tšeane – SN Tseke

1 Maloba ke tlile bošego le mosegare go wena,
 2 Maloba ke go etetše ka tlala le mokhora,
 3 Maloba ke tlile ka ditšhila le malabuhla,
 4 Maloba ke gorogile ka masa go sa sa,
 5 Fela wa nkamogela ka lešoko le borutho.

6 Ke go khukhonetše ke nkgga bodiidi fela
 7 Ke go farile ke le wa kudumela le lefetla,
 8 Ke go atlile ka moya wa motšoko le maphoroma,
 9 Ke go gokaretše ka lerato mahwafa e le poponono,
 10 Fela ka mehla ke le moratiwa, diba sa lerato.

11 O rutilwe ke mang go nthatharathiša?
 12 Ka boyo le boboyo bja ka bošego le mosegare?
 13 O thomile neng go ntlwaetša nako boka pudi?
 14 O thomile kae go se ntshepe boka mpša?
 15 Se adingwe mekgwameswa adingwa tlaologanyo.

16 Lenyalo ga se sa mogaba sefoka,
 17 Tšeano ga se mokatwana wa mašemong;
 18 Ka legae lerato, lešoko le leratano fela;
 19 Ke kgotlelano, tirišano le go thekgana,
 20 Wa boraro le wa bone go rena ke mosenyetša.

(Letl. 60)

2.1 Efa mohuta wa sereto se o be o tsopole methalotheto ye MEBEDI go thekga karabo ya gago. (2)

2.2 Tšweletša nepo ya sereto se ka boripana. (2)

- 2.3 Hlaloša seo se tšweletšwago ke tshwantšhokgopolo mothalotheong wa 13. (2)
- 2.4 Hlaloša seo se tšweletšwago ke tirišo ya phapantšho mothalotheong wa 1 le wa 2. (2)
- 2.5 Tšweletša maikutlo a gago mabapi le sereto se. (2)
[10]

GOBA

POTŠIŠO YA 3

Badišiša ditematheto tše ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

Matete a lefase – NS Puleng

- 1 Mogaugedi, lerato lago ke nyepo,
2 Bao ba go kwerago o ba buša ka toka,
3 Bao o ba sotlago ba go šala morago,
4 Le bona o ba baletše matšatši,
5 Pelo tša bona o di hlabiša ka Moyamokgethwa,
6 Tša phafogela bogolo bja Mmušo wago.
7 O theile tšohle ka bokgwari le bohale,
8 Wa di buša ka dikga tša tšona ka moka.
- 9 Leano lago ke la kgolagano,
10 Ke lenaneophethiši la bophelo,
11 O dutše bophagamong o bona tšohle.
12 Ge o šikologa batho ba tsenwa ke matšhona,
13 Gobane o matete a tlhago le tlholo,
- 14 Lefase ke matete a atla tšago Ramasedi,
15 Ke lona seipone sa madimabe,
16 Go lona go rutha dimakatšo tšago,
17 Gomme ka moka o di šeditše
18 Gobane o di beile boitshenkong.
19 Dikgopolo ka moka tša lefase,
20 Ke bašemanyana pele ga ina lago,
21 Di obamela wena ka moka Kgoši Morena,
22 Di kwa ntšu lago,
23 Ge o bitša ka moka di a araba!

(Letl. 52)

- 3.1 Efa leina la motho yo a retwago mo seretong se o be o tsopole mothalotheo wa go thekga karabo ya gago. (2)
- 3.2 Efa mohola wa poeletšothomi yeo e dirišitšwego methalotheong ya 2 le 3. (2)
- 3.3 Hlaloša ka mo kgethontšu e dirišitšwego ka gona mothalotheong wa 11. (2)

- 3.4 Efa kelelohalo yeo e tšwelelago temathetong ya 3 o be o hlaloše seo e se šupago. (2)
- 3.5 Hlaloša maikutlo a sereti ao a tšweletšwago mo seretong se. (2)
[10]

GOBA**POTŠIŠO YA 4****Go leleme – KD Leseilane**

- 1 O kgomo ye e hlahletšwego šakeng;
2 Eupša mešomo ya gago ke tlou,
3 Kgomo sephetolamagobe ka maleta -
4 Tše menate le tše bošula wa di hlaologanya.
- 5 Polelo wa tswirinya bothakga;
6 Ke ba bakae ba go lemogilego
7 Gore o yo mogolo bophelong;
8 Ke tloge ke šupa tswalaganyong?
- 9 O rarolla marankodi a khupamarama;
10 Wa kwešišanya manaba;
11 Wa swaya diphošo;
12 Wa kopanya mašaba.
- 13 O sekopanyamerafe;
14 Ka wena dikgomo tša tsena šakeng;
15 Etšwe bana ba sa tsebane.
16 Mekgolokwane ya kibetšwa

(Letl. 17)

- 4.1 Tsopola poeletšothomi ye e dirišitšwego temathetong ya 3 o be o fe le mohola wa yona. (2)
- 4.2 Efa leina la sekapolelo seo se dirišitšwego temathetong ya 1 gomme o laetše gore se šupa eng ge se dirišitšwe ka tsela yeo. (2)
- 4.3 Na moreti o šupa eng ge a re:
- 4.3.1 O rarolla mararankodi a khupamarama. (2)
- 4.3.2 Ka wena dikgomo tša tsena šakeng (2)
- 4.4 Go ya ka wena o bona leleme le le bohlokwa maphelong a batho? Fahlela. (2)
[10]

LE

DIRETO TŠEO DI SA BONWAGO: (KE KGAPELETŠO)**DIRETO TŠEO DI SA BONWAGO:** Araba se se TEE.**POTŠIŠO YA 5**

Araba potšišo ye TELELE goba ya SETSOPOLWA.

Sekaseka **nepo** ya sereto se se latelago.**Majelathoko – RP Phasha**

- 1 Re reng re le bana ba thari ye ntsho
- 2 Ra bitšwa majelathoko?
- 3 Ke ka lebaka la eng re bitšwa majelathoko
- 4 Eupša tšeo di lewago ke lena
- 5 Le rena re di ja?

- 6 Le reng le rela batho maina
- 7 Ka mošomo woo ba o šomago?
- 8 Le reng la re ge le sa rate mošomo woo o itšego
- 9 La tsota le bao ba o šomago?
- 10 A ke gona gore maphodisa ke bokelelagobedi?

- 11 Le reng le ba rogaka ba se na molato?
- 12 A ke gona le re bathobatho setšhabeng ke borapolitiki?
- 13 A ke lebaka la eng ge le ekwa bohloko?
- 14 A ke lebaka la eng ge le le mathateng
- 15 Le sa bitše bona gore ba tle ba le thuše?

- 16 Hle bana ba thari ye ntsho
- 17 A re šomišaneng mmogo.
- 18 A re se nyefolaneng
- 19 Re ageng setšhaba sa borena.
- 20 Ka lerato, khutšo le katlego.
- 21 Boomo ga bo age motse.

[10]**GOBA****POTŠIŠO YA 6**

Badišiša sereto se lego ka go POTŠIŠO ya 5 gomme o arabe dipotšišo tše di latelago:

- 6.1 Na majelathoko ao go bolelwago ka ona mo seretong se ke bomang? (1)
- 6.2 Hlaloša gore kelelothalo ke eng, o be o tsopole mohlala wa yona go tšwa temathetong ya 1. (2)
- 6.3 Na moreti o šupa eng ka lentšu le 'tsota'? (1)

- 6.4 Bolela gore ke sekapolelo sefe seo se nyeumago mo seretong se o be o tsopole mohlala wa sona go tšwa temathetong ya 3. (2)
- 6.5 Efa mehlala ye MEBEDI ya poeletšo yeo e tšwelelago temathetong ya 3. (2)
- 6.6 Efa maikutlo a gago malebana le diteng tša sereto se. (2)

[10]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI

Araba potšišo ye TELELE goba ya SETSOPOLWA. Botelele bja karabo ye telele e be mantšu a go se fete a 450.

POTŠIŠO YA 7: LENONG LA GAUTA – HDN Bopape

Baanegwa ba Bopape ke bao ba nošago a mokgako. Sekaseka kgonthe ya taba ye o lebeletše **tshwantšho ya baanegwa** ba ba latelago:

- 7.1 Nnono
- 7.2 Brenda
- 7.3 Mna Maleka

[25]**GOBA****POTŠIŠO YA 8: LENONG LA GAUTA – HDN Bopape**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA A

Le ge ke be ke sa rate go dumela, ke ile ka elelwa gore ke befetšwe. Ke be ke befeletše Brenda gomme pefelo ya ka e be e šitiša monagano wa ka go šoma. Mo mengwageng ye mene ya lenyalo la rena re bile le diphapano tše dintši fela e be e le la mathomo ge phapano ya rena e fihla mo e fihlilego gona mesong ya lehono. Ga go phapano yeo e ilego ya tšholliša Brenda megokgo eupša lehono ... Ebile ga se phapano le go ba phapano, nka fo re ke ... ga ke tsebe le gore nka re ke eng. Re be re fela re fapana, ebile re fošana ka mantšu fela seo ke bego ke se tseba ke gore Brenda e be e se motho wa megokgo ya kgauswi gomme ge a šala a tšholla megokgo ke gore o tloga a tshwenyegile e le ruri. Le yena o be a tseba gore nna megokgo ga e ntšhoše ebile ga ke iše felo ka yona ka gore motho ga a lle madi.

Le ge go le bjalo ke be ke sa tsebe gore ke dirileng se segolo sa go kgopiša Brenda ka tsela ye. Ke be ke sa dumele gore go boa bošego ga ka ke yona taba e nnoši, ge e le gore ke yona taba yeo e ferihlilego Brenda dibete. Ke boletšeng sa sekgopi mantšiboa ge ke boa?

(Letl. 15)

- 8.1 Ke eng seo se hueditšego pefelo ya Nnono? (1)
- 8.2 Go ya ka diteng tša setsopolwa se, na ke mohuta ofe wa thulano wo o diregilego gare ga baanegwa ba go bolelwago ka bona? Thekga karabo ya gago ka go tsopola temaneng. (2)
- 8.3 Na baanegwa ba go bolelwago ka bona mo setsopolweng se, ba tswalana bjang? (1)
- 8.4 Akaretša seo se tšweletšwago ke setsopolwa se. (2)

- 8.5 Polelo ya Nnono e re utollela semelo sefe sa Brenda? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 8.6 Ke eng seo se tšweletšago thulano setsopolweng se? (2)
- 8.7 Ke ka lebaka la eng mongwadi a dirišitše maswao a '...' mo setsopolweng se? (2)
- 8.8 Go ya ka tsebo ya gago ya padi ye, na ke nnete gore Brenda o llišwa ke ge monna wa gagwe a boile bošego? Šitlela karabo ya gago ka lebaka. (2)

SETSOPOLWA B

'Ga ke mo tsebe! Ke re ga ke mo tsebe!' Nakedi a realo ka letšhogo.
 'O ra bjang ge o realo?' Maroga a botšiša a mo sega bošilo.
 'Ke re ga ke mo tsebe! Ga ke mo tsebe motho yo o bolelago ka yena!
 'O ra bjang ge o re ga o mo tsebe? O tseba ka eng gore ga o mo tsebe?'
 'O a mo tseba!' Ka realo ke goeletša ka pefelo. O ka nama wa se mo tsebe bjang mola o mo hlasetše le go mo gobatša ka tsela yela? O leka go fihla hlogo ya gago ka go phara Brenda ka melato ka moka ka gore yena o hwile mme a ka se kgone go iphetolela.'
 'Nke o homole Mna Molaba! Ga a gona yo a kgopetšego molomo wa gago. Ke na le sutu ya gago ye e thankgetšego madi ka mo. Boloka lentšu la gago gore o tle o kgone go re botša tša yona.' Maroga o ile a ntebelela ka mahlo a bogale.
 'Seo o ratago go mpotšiša ka ga yona nke o botšiše yena yoo ka gore o na le dikarabo tše kaone go feta nna.'

(Letl. 199)

- 8.9 Na Nakedi o šupa mang yo a rego ga a mo tsebe? (1)
- 8.10 Tsopola sedirišwa se TEE seo se laetšago gore tikologo ke ya sebjalebja. (1)
- 8.11 Efa phapano gare ga Nakedi le Nnono go ya ka dikokwane tše bohlokwa tša paditseka. (2)
- 8.12 Laetša ka mo setsopolwa se se kgathago tema khunollong ya lehuto la paditseka ye ka gona. (3)
- 8.13 Na moya wo o fokago mo ke wa mohuta mang? Lebaka? (2)
- 8.14 Ge o be o le lefokisi Maroga o be o tla dira eng ge motho wa go swana le Nakedi a gana ka nnete ka tsela ye? (2)

25]**GOBA**

POTŠIŠO YA 9: NGWANA WA MOBU – SPP Mminele

Baanegwa ba Mminele ke bao ba nošago a mokgako. Sekaseka kgonthe ya taba ye o lebeletše **tshwantšho ya baanegwa** ba ba latelago:

- 9.1 Phankga
- 9.2 Lahlang
- 9.3 Mokhura

[25]**GOBA****POTŠIŠO YA 10: NGWANA WA MOBU – SPP Mminele**

Badišiša ditsopolwa tše ka tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tše di di latelago.

SETSOPOLWA A

'Ke yena, ga ke re ba re. Banna! Nku, eye! E!E! Mošemane yo o na le mahlajana, o a rereša, monna Mogafi. Ke go re o be a reka leina ka yona. Banna! Anke le kweng tša bomenemene bja bana ba ba rena re ba rutago ruri. Banna!' Go kgotsa Nthibitha a bile a falatša bjala ka ge a lebetše gore o swere sego.

'Aga! Šedio, gee! Le be le re mohlomongwe ke a lora ge ke gonona mošemane yo. Bjale monna wa gaborena Nkhumiše šo o re tletše le taba tše kgolo. Hahahaha! E tla be e se ngwana wa mobu! A ke re ge le mo reta a le reketše bjala le realo le re: "Ngwana wa mobu," monna Nthibitha? Šoo gee! Nna ke ino letela letšatši le go tlogo bahlapetši ba thuto. Ke tla ba hlwela gae, ka ba kgela mahlare, boMafamo bao ba lena. Ge e le bana ba ka bona ba tla tsena sekolo mo Rethuše. Yo a ka ba kwathago a no tseba gore o thinthile semana. Le lena le se ke la tšewa ke mogofe wo wa lefeela, la ganetša bana ba lena go ya sekolong. Ke botlaela fela. Le gona ke kgopela gore le hlokomologeng sefapatli sela ba rego ke Mafamo. Ke kgoši Segafa ina la gagwe.' O gaketše Mogafi.

(Matl. 85–86)

- 10.1 Na ngwana wa mobu yo go bolelwago ka yena mo ke mang le gona ke ka lebaka la eng a bitšwa bjalo? (3)
- 10.2 Na setsopolwa se se tšweletša Mogafi e le monna wa mohuta mang? Thekga karabo ya gago go tšwa setsopolweng. (2)
- 10.3 Hlaloša gore mongwadi o šupa eng ge a re o be a reka leina ka nku? (2)
- 10.4 Tsopola mantšu a kgegeo ao a tšweletšwago ke Mogafi setsopolweng se o be o laetše gore a huetša bjang tiragalo ye. (3)
- 10.5 Hlatholla tikologo yeo e tšwelelago mo setsopolweng se. Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)
- 10.6 Na seo Mogafi a gopotšego go se dira mohlang wa ketelo ya bahlapetši ba thuto se lokile? Thekga karabo ya gago ka lebaka. (2)

SETSOPOLWA B

O ile a bonala a galogile ebile eke ga a ne madi, ge a bona mohlahlobimogolo a ikgaša ka phapošing ya gagwe. Mohlahlobimogolo o ile a kgopela dipuku tša gagwe tša maitokišetšo. Mmallo! O bona eng?

Ke Labohlano lehono, eupša maitokišetšo a beke ka moka ga a gona. Mohlahlobimogolo o ile a kwa eke meriri ya gagwe e a tomoga. O ile ge a fetleka matlakala a puku go bona gore mošomo wa matšatši a mangwe wona o bjang, a wela dikoma.

Moisa o be a šomišetše wona mokgwa wola wa gagwe a o bitšago wa sebjalebjae, wa go gwadigwatša mothaladi o tee, ye mebedi, thutong ye nngwe le ye nngwe, a tloge a lese. Mmallo! Mohlahlobimogolo o bona eng lehono? O ile a galoga a šala a swana le molora ka bosehla. Go ba mohlahlobimogolo a bona bodikana bjoo, a napa a tšwa a gopola ofising ya Lahlang.

Nakong ya ge a be a le ka mo phapošing, Phankga o be a itoma a sa fetše, a tloga a bonala gore lehono o tlema di kgaoga. Bana ba ile ba šala ba maketše, ka ge ba be ba sa kwešiše gore gabotsebotse o nyaka go ba ruta eng lehono.

(Matl. 87–88)

- 10.7 Na tabakgolo yeo e bego e tlišitše bahlapetši ba thuto sekolong se ke efe? (1)
- 10.8 Ke eng seo se hlotšego thulano gare ga mohlahlobimogolo le Phankga? (2)
- 10.9 Laetša seo se tšweletšago moya wa tlalelo mo setsopolweng se. (2)
- 10.10 Na bothata pading ye bo rarolotšwe bjang? (2)
- 10.11 Na o bona sephetho seo se tšerwego ke mohlahlobimogolo e le sa maleba? Phurolla mafahla a gago. (2)
- 10.12 Hlaloša maikutlo ao a aparetšego Phankga setsopolweng se. Thekga karabo ya gago. (2)

[25]**GOBA****POTŠIŠO YA 11: LEŠITAPHIRI – OK Matsepe**

Baanegwa ba Matsepe ke bao ba nošago a mokgako. Sekaseka kgonthe ya taba o lebeletše **tshwantšho ya baanegwa** ba ba latelago:

- 11.1 Taudi
11.2 Khutšišo
11.3 Mphoka

[25]**GOBA**

POTŠIŠO YA 12: LEŠITA PHIRI – OK Matsepe

Badišiša ditsopolwa tše ka tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tše di di latelago.

SETSOPOLWA A

Mabotho o ile go bolela ka mokgwa woo a go bolela ka wona, a tloga ka pelompeta a bile a ngadile le dijo tše a bego a di apeetšwe. Ka yeo nako ke ge Khutšišo a le megokgong ya go lemoga gore go tloga lehono o phušutše kwano ye e bego e le gona makgatheng a monna wa gagwe le malomeagwe. Ke tshwanelo ge a itshola, fela megokgo ya gagwe e se be sehloDIMARE sa go re tšhela phori mahlong, eupša e be mahlatša a pelo ya gagwe gammogo le kgopolo ya gagwe; e be tiišetšo ya gore ke ntoo e bile ke mafelelo. Khutšišo a a lle sehloDIMARE ge a rata, gobane mo gongwe o llišwa ke lethabo la ge a ikgobošitše ka go tsena le molata ka ngwakong, gomme lehono e le mehlamu ya yo mongwe le yo mongwe. A a lle, gobane ke kgale a rata go bolaya kwano ye e lego go bona le setšhaba sa bona, ke kgale a rapela badimo babo gore ba mo thuše a dire taba yeo lehono ka kgonthe a bilego a e dirile megokgo yeo e tšhologago ka lethabo goba manyami ka moo go tsebago yena le yona fela, gobane ruri ditaba ke tša babedi fela.

(Letl. 18)

- 12.1 Go tšwa setsopolweng se go kwagala gore Mabotho o be a befetšwe. Tsopola lefoko leo le laetšago pefelo ya gagwe. (1)
- 12.2 Thulano ya Mabotho le ba bogadi bja Khutšišo e hlotšwe ke eng? (2)
- 12.3 Efa molaetša wa setsopolwa se ka boripana. (3)
- 12.4 Na ditiro tša yo Mabotho di re utollela gore ke motho wa mohuta mang? (2)
- 12.5 Efa tswalano gare ga Mabotho, Khutšišo leTaudi. (3)
- 12.6 A o bona sello sa Khutšišo e le sa nnete goba sa maitirelo? Šitlela karabo ya gago. (2)

SETSOPOLWA B

O ile ge a botšišwa gore o be a le kae a re:

'Botate, nnete e phala maaka, etšwe e hloilwe go feta maaka. Go tše ke tla di bolelago, ke tla tlogela taba e tee fela – taba yeo e tsebjago ke mang le mang. Ke kwele ka monna wa seboledi gore batswadi ba ka ba ntšwela ga Kgoši Mabotho – e sego go nnyakela tše kaone – eupša go nthapela dira tše di swanetšego go tla go nthipa molala bjalo ka kgogo. Ke ngwana ofe yo a ka dulago le batswadi bao ba mo hlolelago lehu nako le nako mola sa motswadi e le go phema tše bjalo? Mola go bago bjalo, ke ge monna yoo wa seboledi gammogo le bao a bego a na le bona, ba nkeletša gore ke iphe lešoka leo, ge mo gongwe le na le pelohlomogi, le tlogo go nkadibetša ka tsebo ya gore ke sa le lese la tšatši le tee leo le lahlilwego ke mmagolona gore le bone ka go fetša. Lešoka ka kgonthe le ntotile le nkutile, banna bao le bona ba fela ba etla go ntlhoba boroko go fihlela ge ba mpotša gore phalafala e llile ...

(Letl. 64)

- 12.7 Na moya wo o fokago mo setsopolweng se ke wa mohuta mang? (2)
- 12.8 Re hlalošetše tikologo yeo e tšweletšwago ke setsopolwa se o be o šitlele karabo ka lebaka. (2)
- 12.9 Na setsopolwa se se nyalelana bjang le leina la padi ye? (3)
- 12.10 Go ya ka setsopolwa se, seboledi se e be e se madi a kgoši. Go ya ka setšo na o bona bogoši bo se swanetše? Ntšha sa mafahleng a gago. (3)
- 12.11 Maikutlo a gago ke afe malebana le dipolelo tša seboledi se? (2)
[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 13: TLHAKOLENG – MD Kekana**

Baanegwa ba Kekana ke bao ba nošago a mokgako. Sekaseka kgonthe ya taba ye o lebeletše **tshwantšho ya baanegwa** ba ba latelago:

- 13.1 Swele
13.2 Mahlatse
13.3 Nkuke

[25]

GOBA**POTŠIŠO YA 14**

Badišiša ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tše di di latelago.

SETSOPOLWA A

O ka no se tshepe ge nka go botša gore yena moisa yo a kwang bose le bakgotse ke molamo wa yo go thwego ke Swele. Ee, go no fela go e ba bjalo. Gantši batho bao re tswalanago nabo e ba bona ba mathomo go thakgala ge re wela mathateng. Go tswalana ga ke re ga madi goba kgomo fela. Re ka tswalana ka mošomo, mekgatlo, dipapadi goba merero ye mengwe. Ga ešita le moagišane wa gago o tswalane naye. Ke bona batho bao o kopanago le bona ka mehla bona ba. Fela nna ke re a thakgale ka baka la gore le rena ge di sa re sepelela gabotse re fela re ba tshediša mahlo. Yo wa lehono yena ga ke mmone phošo. Le ge go thwe o tswalane le Swele bjalo, bobedi ga ba gatelane. Go thwe Swele yoo o be a swere kgaetšedi ya gagwe bokgoba. O be a sa mo dumelele go etela gagabo le ge e ka ba gona go etelwa ke babo. Ntwa ya maisa a e thomile gona moo. A re hutšeng gore e tla fela bjalo ka dilo ka moka.

Taba ya go se bonale ga ba lapa la Swele moo pitšong e ile ya befediša kgoši kudu.

(Letl. 10)

- 14.1 Ke ka lebaka la eng Mphapa a be a thabile? (1)
- 14.2 Na thulano ya Swele le Mphapa e hlotšwe ke eng? (2)

- 14.3 Efa molaetša wa setsopolwa se ka boripana. (3)
- 14.4 Na ditiro tša Swele di re utollela gore ke motho wa mohuta mang? (2)
- 14.5 Efa tswalano gare ga Swele le monna yo go thwego o be a thabile le bakgotse ge Swele a le mathateng. (3)
- 14.6 Na o bona o ka re lebaka le legolo la go dira gore Swele a se ye pitšong ke lefe? (2)

SETSOPOLWA B

Sehlophana se sengwe sa banna se ile mola bangwe ba ikana sona sa ngwega ka sa mafuri. Go boeng ga sona ke ge se gogoiša Swele ka maoto, a ritša fase ka hlogo le matsogo. Ba bangwe ba be ba mo šetše ka morago ba tšama ba mo thibolla mookola ka dimphašane. Ka ganong e be e le bobete fela, meno a tšama a šala tseleng. Ba be ba mo latofatša ka boradia. Ba ile go fihla ka mola motseng ba mo emiša pele ga banna ba mo laela gore a ba hlalošetše gore ke yena mang wa go tšwa kae. Ka nako yeo o be a re madi tlorr! Aowa, gabjale gona nna ga ke sa tsefelwa ke selo. Le ge ba re letšwa la tšhiwana le bewa ke Modimo ga ba re ka tsela ye. Ke kwešiša gabotse gore monna o bolawa ke seo a se llogo fela tše tšona o ka re ke kudu. Hleng le nna ke tlelwa ke lešoko?

Swele o ile pele a ka ipobola mong wa lapa a šišinya gore go iwe mošate. O be a šetše a ekwa le yena gore go nkgaga setopo. Mabjala a ile a kgaritlwa ka lebelo gomme gwa gobelwa koša ya go ya mošate.

(Letl. 134)

- 14.7 Banna ba Tselatšhweu ba tšweletšwa e le batho ba bašoro. Tsopola go tšwa setsopolweng go bontšha seo. (1)
- 14.8 Na moya wo o fokago mo setsopolweng ke wa mohuta mang? (2)
- 14.9 Re hlalošetše tikologo yeo e tšweletšwago ke setsopolwa se o be o šitlele ka lebaka. (2)
- 14.10 Na setsopolwa se se nyalelana bjang le leina la padi ye? (3)
- 14.11 Go ya ka wena, o bona e le tshwanelo gore Swele a tšaišwe ka wona mokgwa wo ba mo dirago ka wona? Fahlela. (2)
- 14.12 Efa maikutlo a gago malebana le bophelo bja Swele. (2)

[25]**PALOMOKA YA KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: PAPADI

Araba potšišo ye TELELE GOBA ya SETSOPOLWA. Ge o kgethile potšišo ye telele go karolo ya B, araba potšišo ya setsopolwa karolong ye. Botelele bja karabo ye telele e be mantšu a go se fete a 450.

POTŠIŠO YA 15: NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu

Sekaseka ka fao **thulano** e tšweletšago **morero** ka gona mo papading ye. Mantšu e be a go se fete a 450.

[25]**GOBA****POTŠIŠO YA 16: NAGA GA DI ETELANE – MS Serudu**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

SETSOPOLWA A

MPHAKA: Nna le mmago re kwane gore o tla ya sekolong seo o tlogo dula ntshe. O kwana le taba ye?

SEBOLA: Ke kwana nayo Tate.

MPHAKA: Ke a holofela gore o kwa seo o se bolelago mošaa! Se ke ratago go go botša tsebe go kwa ke gore mofaladi bjalo ka mosepedi, o ja ditala. O swanetše go phetha ditaello tša barutiši ba gago. Ge ba go kgopišitše ngwala lengwalo o mpegele. Nna ke tla boledišana le bona. Sa gago ke go ithuta seo ba go laelago sona gore o ithute. Segolothata ke ge ba sa re bina ka hlogo. Ge o feditše dithuto tša gago, ke gona o tlogo kgona go kgetha seo o se tsomago le seo o sa se somego. O a nkwa mošaa?

SEBOLA: Ke a go kwa Tate.

HUNADI: O tsebe gore ge o sa ithute wa fetša dithuto tša gago, o tla ba seabela wa ja nta wa šeba ka legai. Nna le tatago re leka go go fa lefa leo o tlogo ya nalo badimong.

MPHAKA: Naga ye nngwe le ye nngwe e na le melao ya yona. Yo a tsenago go yona o swanetše go sekegela melao yeo. Ga go boithatelo. Sepela re feditše.

SEBOLA: Ke lebogile (O a tšwa).
(Go ile gwa ba setu morago ga ge Sebola a seno tloga go batswadi ba gagwe)

(Letl. 42–43)

16.1 Ke eng seo se gapeleditšego batswadi ba Sebola go mo iša sekolong seo a tlogo dula go sona? (2)

16.2 Na mohola wa ditšhupasefala tše di tšwelelago mo ke ofe? (2)

- 16.3 Hlatholla ka fao mmolelwana wa gore 'Mofaladi bjalo ka mosepedi o ja ditala' o amanago le morero wa papadi ye ka gona. (3)
- 16.4 Na Hunadi o šupa eng ge a re ba leka go fa Sebola lefa leo a tlogo ya nalo badimong? (2)
- 16.5 Ke tema efe yeo e kgathwago ke poledišano mo papading? (2)

SETSOPOLWA B

- KALA: O sa šupa gore ga re tsebe se re se dirago motšwabotšo tena?
- MPHAKA: Se ntsene ganong. Dinageng tše kgolo bohvirihwiri le bonokwane bo gona eupša ge bo hweditšwe ga go dirwe sa pudi ya ja leotša.
- MBARI: (*O a selekega*) Monna, a nke o hlokomele seo o se bolelago. Mo ga se gageno. Ge o rata go re laetša gore re sepediše ditaba tša rena bjang o tlo wela bothateng.
- MPHAKA: Ga ke le rute gore le sepediše ditaba tša rena bjang. Ke fo re ge le sa hlwe le tsoma Rakgwakgwa le reng le sa mo tloše setulong ka ntle le go tšholla madi. Sehlwaseeme sela sa gagwe se agilwe ka tšhelete tša rena ga go bjalo?
- KALA: Na o bona e le molato go senya seo e lego sa rena?
- MBARI: Kala, tlogela go bolela ditšiebadimo.
- KALA: O emelela lekgoba le? Mošayagabo yo!
- MPHAKA: Monna ge o nnyaka diganong o bolele thwii. O se ke wa nkgegea.
- KALA: (*O a emelela*) O tla ntirang? Ga se mohlant wola wa go ntšhošetša ka Mphaka. Nka go gataka gonabjale?
- MBARI: Kala, homola! Dula fase monna!
- KALA: Ke rogwe ke motšwabotšo yo?
- MBARI: Morena Mphaka mo lebale. Seo mohlomongwe o sa se tsebego ka ga Rakgwakgwa ke gore o tšo nyala kgarebe ya setšhaba se šele nageng e šele.
- MPHAKA: E ka ba ke molato go nyala kgarebe ya naga ye nngwe?
- KALA: (*O mo tsena ganong*) O re bana ba rena ba nyalwe ke bomang?

(Letl. 52)

- 16.6 Na lebaka la go sola Rakgwakgwa ge a nyetše lekgarebe la setšhaba se šele ke lefe? (1)
- 16.7 Ka boripana hlatholla semelo sa Mphaka go ya ka setsopolwa se. (4)

- 16.8 Na thulano ye e tšwelelago setsopolweng se e tswalana bjang le morero wa papadi ye? (3)
- 16.9 Laetša ka moo moya wo o fokago mo o tšweletšago kgethologanyo ya semorafe. (2)
- 16.10 Na wena o bona ditiragalo tša setsopolwa se di ka tšweletšwa sefaleng? (2)
- 16.11 Efa maikutlo o be o thekge karabo ya gago ka seo se diragaletšego Rakgwakgwa. (2)
- [25]

GOBA

POTŠIŠO YA 17: LEHUFA – P Mothupi

Sekaseka ka fao **thulano** e tšweletšago **morero** ka gona mo papading ye. Mantšu e be a go se fete a 450. [25]

GOBA

POTŠIŠO YA 18: LEHUFA – P Mothupi

Badišiša ditsopolwa tše ka tsinkelo gore o kgone go araba dipotšišo tše di di latelago.

SETSOPOLWA A

- LERATO: Monna wa ka o re thuto e dira gore mosadi a tšeele monna wa gagwe fase. Le gona o re ke ithutelang ka gore o a ntlhokomela?
- NTSHEPE: A ka re a go hlokomela wa hlwa o goeletša batho lebenkeleng?
- LERATO: Wena ga o tsebe lehufa la monna wa ka, *Meneer*. Gore ke šome ke ka lebaka la gagwe. O re ga a nyake ke hlwe ke robetše ka gae ka ge ke tlo fetša ke ile banneng ge yena a se gona.
- NTSHEPE: (*O bušetša moya godimo*) Aowa, re tlo reng ka gore ke lenyalo mo le tlogo!
- LERATO: Lenyalo ke a le tseba, *Meneer*, eupša la mohuta wo lona ga se ka ke ke le bona. Ge nkabe ke se ka ikgethela monna yola nkabe ke re motho yo a nkgethetšego yena o mpolaile.
- NTSHEPE: Nke o leke go boledišana le yena gape, mohlomongwe o tlo go kwešiša. O be o mmošše ka mo thuto e lego bohlokwa ka gona.
- (Letl. 2–3)

- 18.1 Na Lerato o šoma kae? (1)
- 18.2 Tsopola polelo ya Ntshepe yeo e laetšago kgegeo. (1)
- 18.3 Bapetša semelo sa Ntshepe le monna wa Lerato o lebeletše tša thuto. (2)

- 18.4 Efa dilo tše PEDI tša go laetša tlhorišo le kgatelelo ya basadi. (2)
- 18.5 Go ya ka kwešišo ya gago ya papadi ye, na kopano ya baanegwa ba e godišitše bothata bjang? (3)
- 18.6 Poledišano ye e dirišitšwego mo setsopolweng se, e utolla bjang molaetša wa papadi ye? (2)
- 18.7 Na o bona setsopolwa se se ka bapalega sefaleng? Fahlela karabo ya gago. (2)

SETSOPOLWA B

	(<i>Ba ka lapeng la bona</i>)
LERATO:	(<i>O a sega</i>) O sa re <i>saleslady</i> ... ga o re nkebe ke šetše ke le <i>sales woman!</i>
NTSHEPE:	(Le yena o a sega) Ye nngwe ya tšona tšeo moratiwa. Gape o be o ntlatša pelo o tšere mabjoko a gago o a beile pele ga lebenkele o goeletša batho o re tsenang tsenang. Gonabjale ke wena yo o morutišigadi ka mangwalo. Setšhaba se tlo holega ka wena.
LERATO:	Polawakemong ga e na lebelo , moratiwa. Ke be ke swerwe ke lerato leo ke bego ke na le lona go monna yola. Ke gona ke bonago gore lehufa la monna yola le nyakile go ntšofatša ke sa le yo monanana.
NTSHEPE:	(O a sega) Nnaena ke a le leboga, moratiwa.
LERATO:	O le leboga ge le itšeng?
NTSHEPE:	Gape ge nkabe e se ka lona lehufa nkabe ke se ka go hwetša. A ke re go thwe lehu la monna yo mongwe ke go phologa ga monna yo mongwe. (Letl. 82)

- 18.8 Moya wo o fokago mo setsopolweng se ke wa mohuta mang? Fahlela. (2)
- 18.9 Na setsopolwa se se amana bjang le tlemollo ya lehuto?. (2)
- 18.10 Na seema se se kotofaditšwego se šupa eng ge se dirišitšwe ka tsela ye? (2)
- 18.11 Laetša ka mo tikologo ye e dirišitšwego mo e tswalanago le baanegwa ba ka gona. (2)
- 18.12 Go ya ka diteng tša papadi ye, lenyalo la bobedi le kaone go feta la pele. Fahlela karabo ya gago. (2)
- 18.13 Na ditšhupasefala tše di dirišitšwego mo di re utollela eng ka maikutlo a baanegwa ba? Otlologa karabong ya gago. (2)

[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 25
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80